
BURDIN-OLAK (ETA VI): LABA AUNDIETARA

Bizkaia'n antxiñatik izan dogun burdin-zaletasuna nondik nora ibilli dan aztertu dogu aurreko bost idazkitan. Begiratu dagigun orain aspaldiko gure errira eta ikusi dagigun nondik nora eldu giñan burdin lan onetan goi-maillara eta gaur non gagozan.

LANGINTZA BARRIRA

XIX gizaldiaren joanean Bizkai'ko burdingintzaren aldaketa agertu da eta asmakizun barriak arlo onetan izan daben ikutua be somatzen da, ez bertokoa bakarrik, beste lurralde batzutakoa be bai. Eta arduraz ikusi dogu aurrerapen oneik arriskuan ipiñi dabela gure burdin-azoka.

1848n. urtea garrantzi aundikoa da burdiñearen edestian Euskalerrria'n. Urte orretan asi eban bere aurrerabidea gure lenengo Laba Aundiak, egur-ikatzagaz doian Bolueta'ko Santa Ana Lantegiak. Urrengo urtean asi zan lanean Barakaldoko Karmen'go Andra Mari Lantegia. Lantegi bi oneik izan ziran lenengoak burdiña gozoa lortzeko Chenot bidea artzen. 1871n. urtean olako zortzi taba geunkazan eta urte orretan alboratu egin bear izan ziran. Antxiñako olak baiño askoz obeak ziran, baiña ez lana merke egitekoak.

1860n. urtean Gastaka Burdindegian aztertu zan beste lan-era bat, Tourangin'ek asmatua. Au ez zan besterik Chenot-bidea bera obetuta baiño. Bide orretatik 1862n. urtean asi ziran lan egiten Bedia burdin-lantegian eta geroago Aldanondo'n, Berriz'en, Alonsotegi'n, Usansolo'n, Bolueta'n eta Astepe'n, baiña 1886n. urtean Astepe'n baiño ez zan egiten lan orrelan Jauregi'tar Juan Jose'k lanbide barriak aurkitu ebazalako.

MEATEGIARI BEGIRA

Aldi aretan, gizaldiaren asieran, Bizkai'ko meatzetokiak iru burdin-mota eskintzen ebezan: Bena gozoa, Kanpanil'a eta Errubioa. Bena ematites gorria da, biguna ta buztin gitxi daukana eta %58 burdiña dana. Gizaldiaren erdira anean orixe baiño ez zan erooten burdin-oletara. Baiña ain ona dan meatz au astiro-astiro amaitzen joian, batez be erbestera saltzen asi giñanean, eta orduan kanpanil ateraten asi giñan. Au be ematites gorria da eta %55 da burdiña. Bessemer lanbide barri-rako bear-bearrekoa zalako, asko saldu zan, Laba Aundiak be asko bear eben eta au be amaitzera joan zan. Orduan errubiora jo bear izan zan, au be ematites da

baiña ez gorria, nabarra baiño, eta %53 da burdiña. Au da azkenengo ateraten izan doguna, baiña ez asko.

LABA AUNDIEN ERAIKUNTZA

1882n. urteko abenduan sortu zan izenbakoan Alkarte bat "Bilbao'ko Laba Aundiak eta Burdin eta azeroaren Lantegia". Amabi milloi ta erdiko dirutza eukan. Guriezo ta Barakaldo'ko lantegia be beragan eukazan, gaiñera "Salta Caballos'en sei burdin-toki, Mingolea ta Erretorta'ko errotak eta Nerbion-ibaiari ta Galindo errekeari kendutako lurrak eta Orkonera ta Franko Belga'ri meatzak saltzeko ituna.

Asmalari batek artu eban ardurea mundu oso au batzeko eta iru urteko epea emon jakon Laba Aundiak sortzeko. Azkenez 1885n'eko urrillaren 8n. egunean atera zan lenengo burdin-agea.

Orregaz batera Bilbao'n beste alkarte bat sortu zan: "Bizkaia metalgintzarako ta eregintzarako Alkarte", dirutza bardiñagaz eta Lantegia Sestao'n egitekotan. Alkarte bi onek bat egin eben 1902n. urtean eta ortik sortu zan oraintsura arte indar aundikoa izan dan "Bizkai'ko Laba Aundiak". Geroago Desiertu'ko Franzisko Deuna lantegia batu jakon baita Etxebarria burmeen lantegia be.

Ez doguz aitzuta itzi bearko Ugao'ko San Bartolome eta Usansolo'ko San Juan. Barakaldo-barruan ordurako bere lanean ebillan Santa Ageda lantegia. Azkenean onein lanak ezin egin izan eban besteen besteko norgeiagoa eta galdu egin ziran.

Nire barri-emolle dan Joakin Almunia Leon'ek azterketa au egin ebanetik ona gorabera aundiak sortu dira: Nok uste izango eban gure Laba Andiak be larrialdira sartu eta jausi egingo zirala? Ba orrelan jazo da, guk al izan dogun onurea atera arren. Egia esan, Laba Aundietan egiten zan burdin-lanak ain urtenbide ona izan ba'eban, ori emengo jauntxuak Madrid'en eukan izenagaitik izan zan eta monopolio antzeko bat eukelako España'n lantegiko ondorenak saltzeko. Baiña beste egarri batzuk agertu ziran Aviles'en lantegi barria sortzeko. Atzeraka asi giñan eta azkeneraiño eldu gara.

Jarraitzen dau gure artean burdin-lanak, baiña gaur geiago makurtu gara irugarren Gizarte-arlora, serbitzueta-ra: Kai Nagusia, Guggenheim, egazkin zelaia ta abar, baiña irugarren gizarte-arlo au labankorra da eta larri-unea datorrenean lenengo auxe jausten da. Asmamena ez daitela illundu eta aurrera!

OLAZAR'tar Martin'ek